

УДК 658.152

ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТТЯ «ГАРМОНІЗАЦІЯ» В СУЧАСНІЙ НАУЦІ

Шаріпова О.С., Шаріпова А.Г.

RESEARCH QUESTIONS OF USAGE THE CONCEPT OF «HARMONIZATION» IN MODERN SCIENCE

Sharipova O., Sharipova A.

У статті представлено результати дослідження використання поняття «гармонізація» у наукових працях з проблем менеджменту. Визначено напрями застосування даної економічної категорії. Наведено результати спеціального дослідження оцінки реальної значущості гармонізації при управлінні діяльністю підприємства.

Ключові слова: управління, управлінська діяльність, гармонія, гармонізація, гармонійність, категорія, критерій діяльності, характеристика діяльності, задача управління, мета діяльності, процес, оцінка, значимість, експерти, результат.

Постановка проблеми. Гармонізація є постійним критерієм і характеристикою, яка використовується у вирішенні багатьох управлінських завдань. Але найчастіше вона не виділяється в якості цільової установки, а передбачається і враховується у рамках дій, що виконуються. При цьому, коли досягається високий рівень гармонізації, то вважається, що управління успішне. Коли гармонійність не забезпечена, це відразу проявляється у низьких показниках роботи команди управління. На наш погляд, це є проявом недооцінки гармонізації як інструменту управління.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичну основу дослідження поняття «гармонізація» склали джерела, які прямо або побічно зачіпають поставлену проблему, це праці: Августина Блаженного, Аристотеля, М.М. Бахтіна, М.О. Бердяєва, Г.В.Ф. Гегеля, Гребля, А.В. Демічева, І. Канта, Г.В. Лейбніца, В.Т. Мещерякова, Д.В. Пивоварова, Платона, О.С. Разумовського, М.Н. Руткевича, В.Н. Сагатовського, В.С. Соловійова, Е.М. Сороко, М. Хайдеггера, Цицерона, К. Ясперса та інші.

У процесі розвитку менеджменту як науки управління, питання гармонізації були ключовими. Науковці постійно націлені на удосконалення засобів та методів забезпечення гармонійного

функціонування підприємств та організацій. Ще починаючи з робіт представників школи наукового управління основним завданням було забезпечення гармонійності виробничого процесу. В результаті цього, конвеєри Г. Форда стали дійсним втіленням гармонізації виробничого процесу того часу. Сучасними школами менеджменту, гармонізація розглядалася як основний критерій ефективного та результативного управління діяльністю підприємства.

Питання використання поняття «гармонізація» розглядаються й розуміються вченими у контексті проведених ними досліджень і досліджуваних об'єктів. Роль гармонізації щодо управлінської діяльності, визначено недостатньо. Тому необхідно встановити, що взагалі розуміється під гармонізацією діяльності підприємства та особливо під гармонізацією управління. Які цілі та завдання повинні вирішуватися в процесі гармонізації цієї діяльності.

Метою статті є дослідження використання поняття «гармонізація» в наукових працях, монографіях та статтях, які представляють, як різні напрями менеджменту, так і різні країни (Україну, Росію, Білорусь, дальнє зарубіжжя).

Результати досліджень. Дослідження проблеми гармонії має давню традицію. Іноді вона розглядається прямо й безпосередньо, іноді ж про гармонію не говориться, але «гармонійна» тематика явно проглядається у вічних питаннях взаємодії людини й природи, у проектах перебудови суспільства, у філософських реконструкціях духовного миру людини. У цьому немає нічого дивного: сама ідея гармонії відповідає споконвічній потреби людини в благополучному співіснуванні із середовищем. Актуальність проблеми гармонії складається, насамперед у тому, що будь-яка спроба її розробки поєднує в ціле різноманітну філософську проблематику, причому в зовсім певному контексті пошуку позитивних, конструктивних, а не деструктивних рішень [1].

Про гармонію пишуть без малого три тисячі років. Слово «гармонія» зустрічається вже у Гомера, але ще раніше воно звучить у грецькій міфології в імені богині Гармонії. *Гармонія* (грец. *harmonia* — зв'язок, стрункість, домірність) - домірність частин і цілого, злиття різних компонентів об'єкта в єдине органічне ціле [6]. **Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Гармонія є неодмінною умовою досягнення позитивної синергії, оскільки вона характеризує наявність єдності цілей всіх елементів системи й одновекторну спрямованість дій. Управління організацією – напівприродний процес забезпечення природного стану гармонії [1].

Економісти XIX століття Ф. Бастія та Г.Ч. Кері створили у свій час «Теорію гармонізації інтересів», що розкриває механізм забезпечення єдності інтересів різних груп населення в суспільстві. У менеджменті ця теорія знайшла застосування й була розвинена в методах мотивації працівників і інших методів взаємодії керівників та підлеглих.

Згідно енциклопедичного словника економіки і права, гармонізація - це взаємне узгодження, зведення в систему, уніфікація, координація, упорядкування, забезпечення взаємної відповідності економічних процесів, відносин, товарів, податків і т.п.

Діяльність підприємства являє собою динамічний процес взаємодії наявних ресурсів, структурних підрозділів та виконавців, що передбачає забезпечення визначених пропорцій, погодженості дій, кооперації у процесі вирішення встановлених завдань. Все це, як показав семантичний і морфологічний аналіз поняття «гармонізація» становить її сутність. Тому, ефективне функціонування підприємства залежить від процесів і завдань щодо забезпечення гармонізації діяльності усіх структурних підрозділів та його персоналу.

Для виходу на загальне розуміння сутності й змісту категорій «гармонійність» і «гармонізація», їх правильне сприйняття на рівні вирішення прикладних завдань управління у різних сферах людської діяльності, в першу чергу у сфері виробничої діяльності, необхідно визначити найбільш загальні, базові поняття, які використовуються для характеристики гармонії й процесу гармонізації. Виходячи із цих понять, вирішувати питання гармонізації діяльності підприємства й управління цим процесом.

Гармонійність може розглядатися як характеристика процесів, критерій діяльності, мета виконання певних дій, інструмент, за допомогою якого досягаються необхідні результати. Крім того, складність вивчення гармонійності пов'язане з тим, що вона може й повинна розглядатися при виконанні будь-яких робіт, здійсненні будь-яких видів діяльності. Тому, без чіткого розуміння поняття «гармонізація» та категорії гармонійності, виникають проблеми й складності при постановці завдань для виконавців і оцінці результатів їх роботи.

Поняття «гармонізація», як характеристика діяльності підприємства, по-різному сприймається

й відображається вченими й практиками у своїй діяльності. Науковці в своїх роботах, присвячених питанням організації управління об'єктом, організації виробничих процесів, організації операційної діяльності в різних сферах, а також у роботах, присвячених організаційній поведінці з різним ступенем деталізації використовують і враховують гармонізацію, як можливий критерій діяльності, характеристику діяльності або ціль діяльності [2, 3, 4, 5].

З метою перевірки даної гіпотези було проаналізовано більше 60 наукових праць, монографій, статей, які представляють, як різні напрями менеджменту, так і різні країни (Україну, Росію, Білорусь, дальнє зарубіжжя).

Метою аналізу було визначення, як часто та у яких контекстах використовується поняття «гармонізація». Результати аналізу представлено в табл.1.

Як видно, з наведених даних табл.1, використання поняття «гармонізація» залежить від тематики наукових праць із проблем менеджменту. Так за середніми показниками використання поняття «гармонізація» найбільше значення цьому поняттю приділяється в роботах, присвячених організації виробництва й операційного управління. Це природно, тому що саме в цьому науковому напрямі більш детально вивчаються й використовуються поняття «процесів».

Процес, як розвиток подій у часі, найбільше тісно пов'язаний з поняттям гармонізації, тобто, наскільки несуперечливо й узгоджено здійснюється подія в процесі досягнення поставленої мети. Відносно часто, в якості основного та допоміжного поняття, «гармонізація» розглядається в роботах, присвячених теорії систем і організації діяльності. Слід зазначити, що й в основних наукових напрямках, поняття «гармонізація» використовується досить часто, хоча більше як допоміжне поняття при дослідженні розглянутих проблем.

З метою здійснення більш детального аналізу використання поняття «гармонізація» у різних аспектах, проілюструємо отримані оцінки за допомогою діаграм, рис.1 – 4.

Розглянемо кожну діаграму окремо.

Представлені дані дозволяють зробити наступні висновки:

Далеко не всі автори враховують поняття «гармонізація» при оцінці результатів діяльності системи управління, організації діяльності різних об'єктів. Це проявляється в том, що в чотирьох, із шести напрямів ми маємо неповне (100 %) використання цього поняття, як основного, так і допоміжного. А по одному напрямку - роботи, присвячені організації виробництва, два автори з восьми, що складає 25%, взагалі не розглядають це поняття як критерій діяльності. Як основне поняття при виборі критеріїв оцінки гармонізації використовується на рівні 20-30% вивчених робіт із всіх напрямів, за винятком організації виробництва й операційного управління. У цих роботах гармонізація використовується досить часто й охоплює 75% розглянутих робіт.

Таблиця 1

Аналіз використання поняття «гармонізація» у наукових працях, присвячених питанням організації управління різними об'єктами

Напрямок застосування поняття «гармонізація»	Роботи, присвячені питанням теорії систем (9)		Роботи, присвячені організації управління (11)		Роботи, присвячені організації виробничої діяльності (8)		Роботи, присвячені операційному управлінню (12)		Роботи, присвячені внутрішнім комунікаціям (14)		Роботи, присвячені різним видам управлінської діяльності (11)	
	Частка робіт у %, в яких поняття «гармонізація» використовується як:											
	Основне	Допоміжне	Основне	Допоміжне	Основне	Допоміжне	Основне	Допоміжне	Основне	Допоміжне	Основне	Допоміжне
1. Гармонізація, як критерій діяльності	28	60	20	70	75	0	75	25	21	50	40	50
2. Гармонізація, як характеристика діяльності	21	22	20	36	50	40	40	60	21	30	40	30
3. Гармонізація, як задача управління	10	20	30	40	75	25	60	30	15	30	20	30
4. Гармонізація, як мета діяльності	20	60	20	30	25	25	50	30	7	28	0	30
Середній рівень використання поняття «гармонізація»	20	40	23	44	56	23	56	46	16	37	25	37

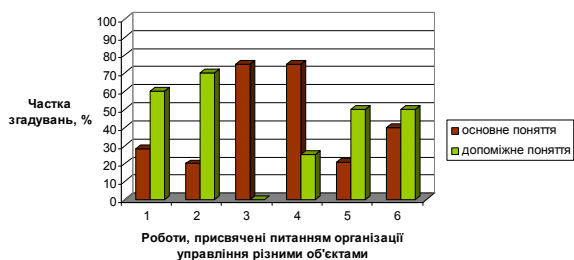

Рис. 1. Використання поняття «гармонізація», як критерію діяльності

Рис. 2 Використання поняття «гармонізація», як характеристики діяльності

Таким чином, проведений аналіз використання поняття «гармонізація», як критерію діяльності в цілому признається досить значним числом авторів, але не є домінуючим і загально визнаним. На наш погляд, це пов'язане з недостатністю вивченості ролі й значення гармонізації в діяльності підприємств у цілому.

Аналіз другої діаграми, рис.2, що ілюструє частоту використання різними авторами поняття

«гармонізації» як характеристики діяльності, показує, що набагато частіше це поняття застосовується як допоміжна характеристика. З шести вивчених напрямів, у п'яти випадках використання гармонізації як допоміжної характеристики перевищує використання його в якості основної. Слід зазначити, що різниця в більшості випадків незначна і в основному коливається в межах 10%. Використання гармонізації як характеристики явищ і процесів, що досліджуються застосовується далеко не всіма авторами. В чотирьох з шести наукових напрямів це поняття використовують 60-70% авторів. І тільки в напрямках, пов'язаних з організацією виробництва й операційної діяльності - 90% авторів у різному контексті застосовують це поняття. Це означає, що більшість авторів визнають гармонізацію як важливу характеристику діяльності функціонування підприємств, але в силу того, що цей критерій мало використовується при управлінні, його застосування перебуває на досить низькому рівні.

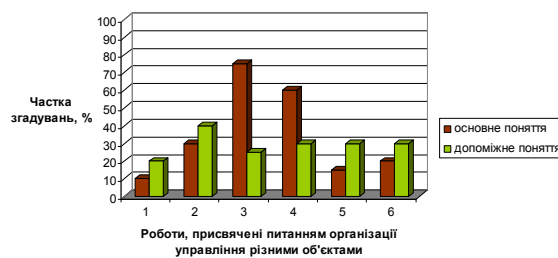

Рис. 3. Використання поняття «гармонізація», як завдання управління

Третя діаграма, рис.3, ілюструє використання поняття «гармонізація» при постановці завдань по управлінню визначеним об'єктом. Аналіз діаграми показує, що тільки при дослідженні питань, пов'язаних з вирішенням виробничих завдань, гармонізація застосовується досить активно. Про це свідчать дані аналізу по напрямку - організація виробництва - 100% застосування, з них 75% у якості основного і операційна діяльність - 90% застосування, з них 60% у якості основного. За іншими напрямками використання поняття «гармонізація», загальний рівень складає 40-50%, а в якості основного поняття на рівні 10-20%. Це свідчить про недооцінку значущості гармонізації при здійсненні різних видів діяльності. Високі показники виробничого й операційного управління визначаються, як ми вже відзначали, специфікою їх об'єктів управління, які по своїй суті пов'язані з гармонійністю протікання процесів, що їх формують.

Рис. 4. Використання поняття «гармонізація», як мети діяльності

Четверта діаграма, рис.4, відображає розуміння авторами значущості гармонізації як однієї із цілей діяльності підприємств. Як видно із представлених даних, ця значимість недооцінюється багатьма авторами. Тільки по окремих напрямках «гармонізація як мета діяльності» половиною авторів виділяється в якості однієї з основних. Більшість авторів ігнорують гармонізацію діяльності як значиму мету. Більш детальний аналіз робіт показує, що саме зарубіжні автори приділяють значно більшу увагу значенню гармонізації діяльності при здійсненні виробничих та логістичних процесів, спільної діяльності виконавців, реалізації проектів та іншим. У роботах українських та російських авторів, питання гармонізації розглядаються попутно або ігноруються зовсім. У цьому проявляються залишки менталітету адміністративної економіки, коли рівень коливання від очікуваних результатів був досить значним і гармонізація розглядалася як малозначимий критерій діяльності. На сьогоднішній час відбувається переосмислювання підходів до гармонізації діяльності й здійснення процесів на підприємствах, що знаходить висвітлення в роботах, присвячених сучасним питанням менеджменту й організації управління діяльністю підприємств.

З метою перевірки цього припущення й оцінки реальної значущості гармонізації при управлінні діяльністю підприємства, було проведено спеціальне дослідження. Метою даного дослідження було одержати оцінку фахівців, як теоретиків, так і практиків з питань значущості окремих аспектів використання поняття «гармонізація» і оцінка їх думок щодо важливості вивчення цього поняття в науковому плані.

Для проведення такого дослідження було залучено 17 фахівців в області менеджменту, з яких 11 - це вчені, що мають значний досвід роботи й 6 – це керівники різних інтегрованих підприємств.

Дослідження проводилося у формі анкетування. Анкета містила наступні питання:

1. Оцініть рівень вивченості проблем гармонізації діяльності підприємств та інтегрованих підприємств у сучасній науковій літературі.

2. Оцініть значимість рівня гармонізації основних процесів для успішної діяльності підприємств та П.

3. Оцініть значимість гармонізації, як критерію діяльності підприємства.

4. Оцініть значимість гармонізації, як характеристики діяльності підприємства.

5. Оцініть значимість гармонізації, як завдання діяльності підприємства.

6. Оцініть значимість гармонізації, як мети діяльності підприємства.

Перше питання оцінюється за трьома можливими позиціями: низький рівень вивченості (1 бал), середній (2), високий (3).

За іншими питаннями оцінка здійснювалась по 10 бальній шкалі.

Результати анкетування представлено в табл.2. [7].

Таблиця 2

Результати оцінки значущості гармонізації в діяльності підприємств

Експерти	Напрями оцінки						Середнє значення (Π2-6)
	Питання 1	Питання 2	Питання 3	Питання 4	Питання 5	Питання 6	
1	1	7	6	8	5	7	6,6
2	1	8	6	7	6	7	6,8
3	2	6	5	9	5	8	6,6
4	1	7	7	8	5	7	6,8
5	1	7	7	8	6	7	7
6	3	6	6	7	6	9	6,8
7	1	8	6	6	7	6	6,6
8	1	9	8	9	5	6	7,4
9	2	7	6	7	6	7	6,6
10	3	6	6	8	6	7	6,6
11	1	7	6	7	5	7	6,4
12	1	6	7	7	5	8	6,6
13	1	7	6	6	6	7	6,4
14	2	7	6	8	6	8	7
15	1	8	7	8	7	7	7,4
16	1	7	7	9	5	7	7
17	1	7	6	8	5	8	6,8
Середнє значення з питань	-	7,1	6,4	7,6	5,6	7,2	6,8

Результат експертизи показує, що рівень значущості гармонізації в діяльності підприємств оцінюється на досить високому рівні. Причому, за різними напрямками використання поняття «гармонізація» спостерігаються досить близькі оцінки, без суттєвих протиріч.

До найбільш значимих напрямів експерти віднесли використання поняття «гармонізація» як характеристики успішності діяльності і як цільову установку при управлінні підприємством. За іншими напрямками, значення коливаються в межах від 6 до 7 балів. Наочно результати оцінки значущості гармонізації в діяльності підприємств наведені на рис.5.

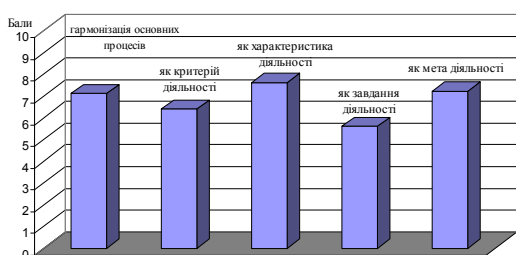

Рис. 5. Результати оцінки значущості «гармонізації» в діяльності підприємств

Якщо проаналізувати, як експерти в цілому оцінюють значимість гармонізації, то видно, що всі сприймають її як досить важливий напрям в управлінні підприємствами, але у якості ключового не виділяють. Про це свідчить рівень оцінок експертів, який коливається від 6 до 8 балів. Погодженість думок експертів проілюстрована на графіку середніх оцінок, які виставили експерти за усіма напрямками застосування поняття «гармонізація», рис.6.

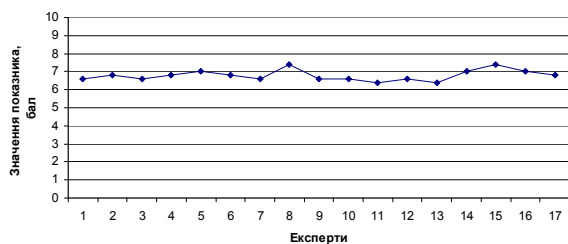

Рис. 6. Погодженість оцінок експертів щодо значущості поняття «гармонізація» у діяльності підприємств

Як видно із графіка, рис.6, величина коливань показників незначна й перебуває в межах 1 балу. Оцінка експертів за кожним напрямком використання поняття «гармонізація» має досить помірні коливання, у межах 1 балу. Це говорить про достатній рівень погодженості оцінок експертів, щодо значущості гармонізації в цілому, так і за окремими напрямками використання.

У процесі експертизи перевірялася також версія про недостатній рівень визначення цього поняття у

сучасній науковій літературі, присвяченої проблемам управління підприємством. У першому питанні анкети, експерти оцінювали рівень вивченості проблеми гармонізації діяльності підприємств. Як видно з оцінок, більшість експертів зводяться до думки, що дане питання не досить висвітлене в спеціальній літературі. Такої думки дотримуються 12 з 17 експертів. Три експерти вважають, що проблема вивчена на середньому рівні. І тільки 2 експерта вважають, що ця проблема досить повно вивчена в спеціальній літературі. Ці оцінки експертів збігаються з висновками, які отримано в процесі аналізу спеціальної літератури на предмет висвітлення й вивчення проблем гармонізації в діяльності підприємств управлінні нею.

Висновок. Комплексний цілісний розгляд проблем гармонізації функціонування підприємств практично відсутній. Для того, щоб управляти й забезпечувати необхідний рівень гармонійності діяльності підприємств необхідно досить повне й точне розуміння особливостей цієї категорії.

Проведені дослідження показують, що гармонізація, як параметр, є важливою й значимою для успішної діяльності підприємств. Досягнення високих показників гармонізації є основою ефективної діяльності підприємств, їх стійкого функціонування. У той же час, дане поняття недооцінюється вченими, які у своїх роботах недостатньо повно й глибоко досліджують це поняття. Це визначає важливість і актуальність досліджень і розробок, спрямованих на підвищення рівня гармонізації діяльності підприємств, як некапіталомісткого чинника підвищення стійкого положення на ринку й ефективної роботи.

Л і т е р а т у р а

1. Берсенева Т.П. Гармония человека и мира: существенные характеристики и формы проявления / Т.П. Берсенева. - Омск, 2008. - 161 с.
2. Мильнер Б.З. Теория организаций / Б.З. Мильнер. - М.: ИНФРА-М., 2000. - 480 с.
3. Олянич Д.Б. Теория организации: учебник / Д.Б. Олянич [и др.]. - Ростов н/Д : Феникс, 2008. - 408 с.
4. Румянцева З.П. Общее управление организацией: принципы и процессы / З.П. Румянцева, Н.Б. Филинов, Т.Б. Шрамченко. - М.: ИНФРА-М, 1999. - 311 с.
5. Современные технологии управления промышленным предприятием: моногр. / А. Э. Воронкова, А. В. Козаченко, С. К. Рамазанов, Л. Е. Хлапенев. - К.: Либра, 2007. - 256 с.
6. Страхов А. Гармония Мироздания и Золотое Сечение: древнейшая научная парадигма и ее роль в современной науке, математике и образовании [Электронный ресурс] // Обретение себя истинного : [сайт]. - URL: <http://www.obretenie.info/txt/stahov/harmoni1.htm> (12.08.09).
7. Шаріпова О.С. Теорія та методологія адміністративного управління гармонізацією управлінської діяльності інтегрованих агропромислових підприємств: [монографія] /

О.С.Шаріпова. — Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2011. — 515 с.

References

1. Berseneva, TP Harmony of man and the world: essential characteristics and forms of manifestation / Т.П. Bersenyeva. - Omsk, 2008. - 161 p.
2. Milner B.Z. the Theory of organizations / B.Z. Milner. — М.: INFRA-M, 2000. — 480 p.
3. Olyanich D.B. Theory of organization: textbook / D. B. Olenych [and others]. — Rostov n/D : Feniks, 2008. — 408p.
4. Rumyantseva Z.P. General management of the organization: principles and processes. Z. P.Rumyantseva, N.B. Filinov, T.B. Shramchenko. - М.: INFRA-M, 1999. — 311p.
5. Modern technologies of industrial enterprise management: monograph. / A. E. Voronkova, A. V. Kozachenko, S. K. Ramazanov, L. E. Khlapenov. - К.: Libra, 2007. - 256 p.
6. Strakhov A. Harmony of the Universe and the Golden Section: the oldest scientific paradigm and its role in modern science, mathematics and education [Electronic resource] // Finding yourself true: [web site]. - URL: <http://www.obretenie.info/txt/stahov/harmoni1.htm> (12.08.09).
7. Sharipova O.S. Theory and methodology of the administrative management of the harmonization of management activities integrated agro-industrial enterprises: [monograph] / O.S. Sharipova. — Donetsk: LDS Kupriyanov S. V., 2011. — 515 p.

Шаріпова О.С., Шаріпова А.Г. Исследование вопросов использования понятия «гармонизация» в современной науке.

В статье представлены результаты исследования вопросов использования понятия «гармонизация» в научных трудах по проблемам менеджмента. Определены направления применения данной экономической категории. Приведены результаты специального исследования оценки реальной значимости гармонизации для управления деятельностью предприятия.

Ключевые слова: управление, управленческая деятельность, гармония, гармонизация, гармоничность, категория, критерий деятельности, характеристика, задача управления, цель деятельности, процесс, оценка, значимость, эксперты, результат.

Sharipova O., Sharipova A. Research questions of usage the concept of "harmonization" in modern science.

The article explores the usage of the concept of "harmonization" in scientific works on management issues. The directions of the application of this economic category are defined. The special study results of the assessment of the real importance of harmonization for the management of the enterprise are demonstrated.

Key words: management, management activity, harmony, harmonization, harmoniousness, category, activity criteria, characteristic, task of management, purpose of activity, process, assessment, significance, experts, result.

Шаріпова О.С. - д.е.н., професор кафедри «Менеджменту і маркетингу» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, e-mail: sharipka71@gmail.com

Шаріпова А.Г. — здобувач кафедри «Менеджменту і маркетингу» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензент: д.е.н., проф. **Овчаренко Є. І.**

Стаття подана 20.09.2018